

Корнійко С.М.,

начальник відділу озброєння

*лабораторії сертифікації ручної вогнепальної зброї та спеціальних засобів самозахисту
Державного науково-дослідного інституту МВС України*

УДК 342.951:343.148(477)

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.19>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. У сучасному світі розвиток суспільства залежить передусім від науково-технічного прогресу, відтак виняткової важливості набуває проблематика проведення дослідницької, зокрема й експертної діяльності. Мова йде не лише про питання організації, але й про адміністративно-правове регулювання експертної діяльності.

Стан дослідження. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання експертної діяльності досліджували В. Архипов, В. Гончаренко, О. Кофанова, О. Матвєєвський, В. Петровський, П. Репешко, Е. Сімакова-Єфремян, В. Шерстюк, О. Ярчук та інші. Втім слід констатувати, що питання більш загального рівня – щодо адміністративно-правового регулювання експертної діяльності загалом наразі залишаються дослідженими недостатньо.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні теоретико-правових засад адміністративно-правового регулювання експертної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури, присвяченої актуальним проблемам адміністративного права, дозволяє дійти висновку, що адміністративно-правове регулювання є похідним від державного регулювання та правового регулювання. Зі свого боку, державне регулювання розглядається як процес встановлення державою загальних правил (норм) поведінки, основними суб'єктами якого виступають органи законодавчої, виконавчої й судової влади [5, с. 8–21], адже адміністративне право становить «правову оболонку процесу управління, управлінської діяльності та їх організації» [17, с. 67]. Окремі науковці вважають розмежування регулювання та управління умовним [9, с. 115], розглядаючи державне регулювання у широкому й вузькому сенсі. Так, у широкому сенсі державне регулювання передбачає встановлення нормами адміністративного права певного режиму діяльності у сфері державного управління, режиму, що відповідає інтересам суспільного розвитку, що й забезпечує захист прав і законних інтересів учасників регульованих відносин, а також подальшу підтримку цього режиму різними адміністративно-правовими засобами. У вузькому сенсі державне регулювання розглядається як одна з функцій державного управління, поряд з координацією, контролем, прогнозуванням тощо [10, с. 238; 27]. Держава для досягнення своїх цілей з допомогою регулювання суспільних відносин у сфері державного (публічного) управління, що складаються в процесі

реалізації державними органами своїх повноважень, використовує систему ефективних інструментів, до якої, окрім правових норм, входять і інші соціальні норми, наявні в суспільстві. Правове регулювання становить підсистему державного регулювання і визначається як виконавчо-розпорядча діяльність державних органів, наділених повноваженнями, спрямована на стабілізацію суспільних відносин через прийняття нормативно-правових актів з конкретних питань життєдіяльності суспільства та на забезпечення їх виконання, що має на меті забезпечення юридичного результату, передбаченого матеріальною нормою права [29, с. 218].

В. Галушко вирізняє такі характеристики правового регулювання: цілеспрямованість (правове регулювання постає певним регулятором суспільних відносин, упорядковуючи їх з допомогою права на рівні суспільства); впорядкованість (правове регулювання здійснюється з допомогою певних засобів); регулятивність (правове регулювання спрямоване на досягнення певних цілей); наявність визначеного предмета і сфери правового впливу, які усвідомлюються людьми та суспільством та мають для них певне значення; забезпечення певними методами, які координують діяльність суб'єктів права або здійснюються з допомогою їхньої субординаційної підлеглості у процесі виконання або використання норм права; наявність визначених стадій [7, с. 116–118].

Щодо адміністративно-правового регулювання, його слід розглядати як один з видів галузевого правового регулювання. В його основі лежить вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру. Серед них галузь адміністративного права і її підгалузі, адміністративно-правові інститути, нормативні адміністративно-правові акти, метод і режими адміністративно-правового регулювання, індивідуальні адміністративно-правові акти, юридичні факти, адміністративні правовідносини, адміністративно-правові заходи захисту, заходи адміністративної й дисциплінарної юридичної відповідальності тощо. Спираючись на адміністративне право, держава забезпечує ефективне адміністративно-правове регулювання діяльності всіх суб'єктів, що перебувають у сфері даного виду регулювання. Так, як зазначає В. Авер'янов, адміністративне право покликане регулювати не тільки й не скільки управлінські відносини між публічно-владними суб'єктами, з одного боку, і підвладно-керуваними об'єктами – з іншого,

хоча управлінська складова частина предмета адміністративного права зберігає досить важливе значення, натомість призначення адміністративного права полягає у регулюванні численних відносин, що складаються у процесі різноманітної діяльності згаданих суб'єктів щодо забезпечення ефективної реалізації належним приватним особам прав і охоронюваних законом інтересів, а у разі порушення цих прав та інтересів – також їх захисту як у поза-судовому (адміністративному), так і судовому (через адміністративну юстицію) порядку [2, с. 13].

О. Коренев писав, що адміністративно-правове регулювання становить «процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин» [11, с. 40]. Якщо ж розглядати зміст адміністративно-правового регулювання у контексті конкретних правовідносин, то, наприклад, С. Орехов визначає адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації як вплив адміністративно-правових засобів на діяльність спрямовану на встановлення положень, норм та вимог для їх багаторазового використання з метою забезпечення впорядкованості у сфері виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції, робіт і послуг [14].

Безпосередній стосунок до сутності адміністративно-правового регулювання має поняття «механізм адміністративно-правового регулювання», котре, зрозуміло, є похідним від більш загального поняття «механізм правового регулювання». Складовими елементами механізму правового регулювання, за визначенням С. Алексєєва, є: правові норми, правовідносини, акти застосування норм права, правова культура й правосвідомість. Водночас процес правового регулювання містить три основні стадії: регламентування суспільних відносин, дія юридичних норм, реалізацію суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. Цим стадіям відповідають три основні елементи механізму правового регулювання: юридичні норми; правовідносини; акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. Допоміжними елементами механізму правового регулювання науковець вважає нормативні юридичні акти, а також правосвідомість і правову культуру [4, с. 34]. Втім щодо конструкції механізму правового регулювання серед науковців наразі немає єдиної думки. Зокрема, А. Малько визначає механізм правового регулювання як систему правових засобів, організованих у найбільш послідовний спосіб з метою подолання перешкод, що постають на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [22, с. 625]. В. Хропанюк розглядає його як систему правових засобів, з допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин відповідно до цілей й завданнями правової держави [28, с. 341–342].

Одним з об'єктів адміністративно-правового регулювання є експертна діяльність, тобто діяльність, пов'язана з проведенням експертизи. Зі свого боку, термін «експертиза» походить від слова «експерт», яке латиною означає «обізнаний, досвідчений»

[18, с. 28]. Сутність експертизи традиційно визначається таким чином: розгляд, дослідження експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань (наприклад медична, бухгалтерська, судова експертиза) [19, с. 237]; дослідження, яке проводиться в експертній сфері науки, техніки, мистецтва тощо, де необхідними є спеціальні знання [20, с. 1532]; фахове вивчення речових доказів чи фактів з метою з'ясування обставин і подання відповідних висновків; розгляд, дослідження якої-небудь справи чи якогось питання для одержання правильного висновку, винесення правильної оцінки; соціальна процедура психологічного оцінювання окремих визначених ситуацій, надбань людської діяльності чи особистості, яка проводиться відповідно до поставлених замовником завдань (запиту), вимагає поглибленого дослідження експертом певних психосоціальних проблем чи питань, а відтак і його ґрунтовної теоретико-методологічної підготовки та функціональної грамотності; оцінювання авторитетними спеціалістами стану об'єкта чи процесу, причини виникнення події чи можливих її наслідків, а також перспектив використання речей, ресурсів чи прийняття конкретних рішень [24, с. 156; 25]; метод обґрунтування експертом реального стану справ у певній сфері суспільного життя, з'ясування ґрунтовності вирішення актуальних завдань тією чи іншою науковою дисципліною, а також оцінювання, що «пов'язане з побудовою системи ознак для розпізнавання, класифікації й аналізу складних інновацій, вироблення засобів вимірювання досліджуваних об'єктів за зміни довкілля, середовища» [24, с. 70–75].

І. Стародубов пропонує розуміти під експертною діяльністю комплекс заходів, що містить діяльність держави щодо добору, підготовки й перепідготовки експертних кадрів, а також організаційно-управлінське, науково-методичне та інформаційне забезпечення проведення різних видів експертиз; діяльність органів публічної влади, підприємств, установ та організацій різної форми власності, інститутів громадянського суспільства, окремих фізичних осіб, що базується на досягненнях науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, з метою забезпечення правосуддя, інших державних, суспільних і приватних інтересів незалежною та професійно організованою й проведеною судовою експертизою та експертними дослідженнями [21]. Таким чином, до системи експертної діяльності науковець включає судову експертизу та експертні дослідження, зазначаючи, що експертна діяльність передбачає комплекс заходів, які включають, з одного боку, організаційно-управлінське, науково-методичне й інформаційне забезпечення державою проведення різних видів експертиз та експертних досліджень, а також добір, підготовку й перепідготовку експертних кадрів. З іншого – забезпечення проведення незалежної й професійно організованої експертизи та експертних досліджень з метою здійснення справедливого та неупередженого правосуддя, реалізації державних, суспільних і приватних інтересів. Крім того, І. Стародубовим

здійснено аналіз законодавчого закріплення окремих видів експертиз, які відіграють особливу роль у житті суспільства, втім не належать до судових – екологічної, громадської, гуманітарної, правової, медико-соціальної, наукової, науково-технічної, санітарно-гігієнічної, експертизи проектів будівництва, умов праці, ядерної та радіаційної безпеки [21].

Хоча традиційно питання регулювання експертної діяльності розглядається переважно у контексті дослідження судових експертиз, Н. Клименко справедливо зазначає, що наразі експертна діяльність вийшла за межі судової експертизи та набула ознак суспільно значущої діяльності з надання публічних послуг [8, с. 101]. Правовідносини, що виникають у процесі організації та здійснення експертної діяльності, регулюються не тільки кримінально-процесуальними нормами та відповідними положеннями Закону України «Про судову експертизу» [16], а й численними положеннями нормативно-правових актів різних галузей права.

Погоджуючись з наведеною вище аргументацією і зважаючи на наявні у законодавстві визначення окремих видів експертної діяльності та доктринальні пропозиції до її універсального визначення, пропонуємо під експертною діяльністю розуміти здійснення уповноваженими суб'єктами на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо досліджень об'єктів, явищ і процесів з метою надання науково обґрунтованих висновків з різнопланових питань, що виникають у процесі життєдіяльності суспільства. Натомість діяльність держави щодо добору, підготовки й перепідготовки експертних кадрів, а також організаційно-управлінське, науково-методичне та інформаційне забезпечення державою проведення різних видів експертиз [21], на нашу думку характеризують не зміст такої діяльності, а окремі аспекти її адміністративно-правового регулювання. Не можемо погодитись і з тим, що об'єктом адміністративно-правового регулювання експертної діяльності може вважатися «право фізичних та юридичних осіб на проведення законної, незалежної, об'єктивної та повної судової експертизи на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини юридичної справи» [13, с. 28], адже регулюванню піддається не право як таке, а власне експертна діяльність. Отже, об'єктом адміністративно-правового регулювання експертної діяльності є здійснення уповноваженими суб'єктами на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо досліджень об'єктів, явищ і процесів з метою надання науково обґрунтованих висновків з різнопланових питань, що виникають у процесі життєдіяльності суспільства, а також діяльність публічної адміністрації, спрямована на організацію проведення та забезпечення експертної діяльності.

Експертна діяльність, як комплексний правовий феномен, потребує адміністративно-правового регулювання з допомогою всієї системи відповідних методів.

Висновки. Отже, адміністративно-правове регулювання слід розглядати як один з видів галузевого правового регулювання, який ґрунтується на дії адміністративного права й широкого спектра адміністративно-правових засобів на суспільні відносини. Об'єктом адміністративно-правового регулювання експертної діяльності є здійснення уповноваженими суб'єктами на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо досліджень об'єктів, явищ і процесів з метою надання науково обґрунтованих висновків з різнопланових питань, що виникають у процесі життєдіяльності суспільства, а також діяльність публічної адміністрації, спрямована на організацію проведення та забезпечення експертної діяльності (в т.ч. щодо забезпечення умов та оплати праці експертів, створення експертних установ, забезпечення науково-методичної та організаційно-управлінської діяльності експертних установ, визначення організаційно-правових засад атестації експертів тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Darvas A.A. Frye, Daubert, or None of the Above: What Rules Govern Admissibility of Scientific Evidence in Court? URL: https://www.aafs.org/wp-content/uploads/2017_Proceedings.pdf.
2. Авер'янов В.Б. Не «керувати» людиною – служити їй. *Віче*. № 4 (157). 2005. С. 10–15.
3. Адміністративне право України, у 2х томах. Т. 1 : Загальне адміністративне право. Херсон : ХМТ, 2011. 320 с.
4. Алексеев С.С. Право. Опыт комплексного исследования. Москва, 1999. 710 с.
5. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. Москва, 2000. 640 с.
6. Балакарева І.М. Адміністративно-правове регулювання забезпечення якості товарів, що ввозяться в Україну : загальна характеристика. Харків : Оберіг, 2013. 72с.
7. Галуцько В.В. Теорія держави та права. Херсон : ВАГ «ХМД», 2008. 280 с.
8. Клименко Н.І. Загальна теорія судової експертології : поняття і місце в системі наукового пізнання. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. Вип. 2. С. 101–106.
9. Козлов Ю.М. Административное право. Москва, 2007. 784 с.
10. Козлов Ю.М., Попов Л.Л. Административное право. Москва, 2000. 728 с.
11. Корнев А.П. Административное право России. Москва, 1999. 280 с.
12. Курило В. І., Самохін А. В. Правове регулювання експертної діяльності в Україні: проблеми та шляхи розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип.6. С. 66–72.
13. Олійник О.О., Галуцько В.В., Єщук О.М. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 224 с.
14. Орехов С.М. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації : автореф. дис. ... к.ю.н. 12.00.07 . Київ, 2011. 23 с.
15. Пиріг І. Поняття та зміст експертної діяльності органів внутрішніх справ. *Право України*. 2011. № 1. С. 255–261.

16. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

17. Россинский Б.В., Стариков Ю.Н. Административное право. Москва, 2010. 928 с.

18. Сабинін О. Експертиза починається з експерта. *Охорона праці : науково-виробничий журнал*. 2013. № 9. С. 28–29.

19. Словник іншомовних слів. К. Київська книжкова фабрика, 1975. 775 с.

20. Советский энциклопедический словарь. Москва : Сов.энциклопедия, 1990. 1660 с.

21. Стародубов І.В. Адміністративно-правове регулювання експертної діяльності в Україні : автореф. дис. ... к.ю.н. 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 20 с.

22. Теория государства и права/ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва, 1997. 570 с.

23. Фомина О.И., Старова Е.А. Правоведение : учеб. Пособие. СПбГАСУ. Санкт Петербург, 2015. 88 с.

24. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Психодидактична експертиза модульно-розвивальних підручників. Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. 312 с.

25. Фурман А. Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза. *Психологія і суспільство*. 2005. № 2. С. 29–75.

26. Хазиев Ш.Н., Усов А.И. О докладе Национальной академии наук США «Об укреплении судебно-экспертной науки в США» и его значении для международного судебно-экспертного сообщества. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2010. № 2 (18). С. 196–202.

27. Хаманева Н.Ю. Проблемы административно-правового регулирования экономических отношений на современном этапе. *Административно-правовое регулирование экономических отношений*. Москва, 2001. С. 29–34.

28. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. Москва, 1998. 944 с.

29. Юридичні терміни. Тлумачний словник. Київ : Либідь, 2004. 320 с.

Корнійко С.М. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено дослідженню теоретико-правових засад адміністративно-правового регулювання експертної діяльності, визначенню змісту його основних понять, принципів та методів. Адміністративно-правове регулювання є похідним від державного регулювання та правового регулювання. В його основі лежить вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру. У розвитку адміністративного права й законодавства держава прагне до того, аби з їх допомогою забезпечити організацію й функціонування державної влади, державної адміністрації, системи підпорядкованих їй державних організацій (підприємств і установ), і спираючись на них забезпечує ефективне адміністративно-правове регулювання діяльності всіх суб'єктів, що перебувають у сфері даного виду регулювання. Зміст адміністративно-правового регулювання розкривається у понятті «механізм адміністративно-правового регулювання». Одним з об'єктів адміністративно-правового регулювання є експертна діяльність як діяльність, пов'язана із проведенням експертизи. Під нею слід розуміти здійснення уповноваженими суб'єктами на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо досліджень об'єктів, явищ і процесів з метою надання науково обґрунтованих висновків з різнопланових питань, що виникають у процесі життєдіяльності суспільства. Об'єктом адміністративно-правового регулювання експертної діяльності є здійснення уповноваженими суб'єктами на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо досліджень об'єктів, явищ і процесів з метою надання науково обґрунтованих висновків з різнопланових питань, що виникають у процесі життєдіяльності суспільства, а також діяльність публічної адміністрації, спрямована на організацію проведення та забезпечення експертної діяльності.

Ключові слова: правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, адміністративне право, експертиза, експертна діяльність.

Korneyko S.M. THEORETICAL AND LEGAL BASIS OF ADMINISTRATIVE REGULATION OF EXPERT ACTIVITY

The article is devoted to the study of the theoretical and legal foundations of administrative and legal regulation of expert activity, in particular, to determine the content of its main concepts, principles and methods. In the modern world, the development of society depends primarily on scientific and technological progress, and therefore the issue of conducting research, including expert activity, becomes of paramount importance. This is not only about the organization of expertise, but also about the administrative and legal regulation of expert activity. The analysis of scientific literature devoted to the actual problems of administrative law allows concluding that most scientists define administrative and legal regulation as a derivative of state regulation and legal regulation. Legal regulation is a subsystem of state regulation, so it can be defined as executive and administrative activities of state bodies, endowed state power, aimed at stabilizing public relations by adopting regulatory and legal acts on specific issues of society's life and ensuring their implementation, which has the purpose of providing a concrete legal result, provided by the rule of law. Administrative-legal regulation is the impact on the social relations of a complex of legal means of administrative and legal nature. Among them, the branch of administrative law and its sub-sector, administrative-legal institutes, normative administrative-legal acts, the method and regimes of administrative-legal regulation, individual administrative and legal acts, legal facts, administrative legal relations, administrative and legal measures of protection, administrative and disciplinary legal liability, etc. In the formation and development of administrative law and legislation, the state seeks to ensure the organization and functioning of state power, state administration, and the system of state-owned organizations (enterprises and institutions) subordinate to it with the help of them. Relying on administrative law, the state provides effective administrative and legal regulation of the activities of all entities in the field of this type of regulation. The content of administrative and legal regulation is revealed through the notion of "mechanism of administrative and legal regulation". One of the

objects of administrative-legal regulation is the expert activity, that is, the activity associated with the conduct of the examination. Under expert activities, the implementation of the authorized actors is based on the special knowledge in the field of science, technology, art, crafts, etc., research objects, phenomena and processes in order to provide scientifically substantiated conclusions on the various issues that arise in the life of society. Consequently, the object of administrative and legal regulation of expert activity is the implementation of authorized actors on the basis of special knowledge in the field of science, technology, art, crafts, etc. Studies of objects, phenomena and processes in order to provide scientifically substantiated conclusions on diverse issues, arising from the life of the society, as well as the activities of the public administration, is aimed at organizing and providing expert activities (regarding the provision of conditions and remuneration for experts, the spare expert institutions, providing scientific and technical, organizational and administrative activities of expert institutions, determining institutional and legal framework of certification experts, etc.).

Key words: legal regulation, administrative-legal regulation, administrative law, expert examination, expert activity.